

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Оксінь Віталія Юрійовича на дисертацію Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні», поданого до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Розвиток штучного інтелекту та технологій автоматизованого аналізу даних поступово змінює характер діяльності публічної адміністрації. При цьому, застосування таких технологій породжує складні правові питання щодо прозорості, достовірності даних, недопущення дискримінації та можливості людини зрозуміти мотиви рішення, яке безпосередньо впливає на її права й законні інтереси. Особливої гостроти набуває проблема визначення меж допустимої автоматизації публічно-владних повноважень. Передача окремих функцій алгоритмічним системам не повинна усувати персональну відповідальність посадових осіб, обмежувати право особи бути вислуханою або позбавляти її можливості оскаржити рішення в адміністративному чи судовому порядку. Адміністративно-правове регулювання має передбачати обов'язковість людського контролю, перевірюваність алгоритмічних висновків, інформування особи про використання автоматизованої системи та право вимагати перегляду рішення уповноваженою посадовою особою.

Актуальність дослідження Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» зумовлена потребою розроблення сучасної системи адміністративно-правових гарантій захисту людини від непрозорих, необґрунтованих або дискримінаційних алгоритмічних рішень. Вирішення цих питань є необхідною передумовою для впровадження відповідального штучного інтелекту в публічне управління та збереження довіри громадян до цифрової держави. Отже, дисертація Нескороженого Володимира Івановича є актуальною і своєчасною для новітніх суспільних відносин.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій автора засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертанту визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Дисертант проаналізував значну кількість джерел, ґрунтовно вивчив роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Результати наукового дослідження викладено у шести наукових публікаціях, серед яких три статті – у наукових фахових виданнях та трьох тез доповідей, які оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація В. Нескороженого є новітнім комплексним дослідженням щодо адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, в результаті якого виділено проблеми захисту та сформовано напрямки оптимальної адаптації цифровізації у сфері захисту прав людини.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано ряд концептуальних теоретичних та практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни. Зокрема,

уперше системно розкрито цифровізацію як чинник трансформації адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини, що являє собою комплексний процес оновлення змісту, форм, інструментів і процедур публічного адміністрування під впливом цифрових технологій, унаслідок чого захист прав людини переходить до більш динамічної, технологічно опосередкованої, превентивної та людиноцентричної системи гарантування прав у цифровому середовищі.

Удосконалено значення міжнародних актів у трансформації захисту прав людини в умовах цифровізації, що полягає у формуванні універсальної та регіональної системи ціннісних, правових та процедурних стандартів, на основі яких національне законодавство має визнавати права людини, та забезпечувати ефективні та доступні механізми їх поновлення в разі порушення, на основі гуманістичних принципів з потребою відповідального, інклюзивного та ризик-орієнтованого управління цифровими технологіями.

Також вдало удосконалено поняття адміністративно-правового інструментарію забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні як системи юридичних форм, методів, знарядь адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що реалізуються в межах визначеної законом компетенції, та в умовах цифрової трансформації, адаптуються до нових, технологічно-обумовлених засобів адміністративно-правового впливу.

Отримали подальшого розвитку напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні щодо формування людиноцентричної концепції цифрового адміністративного права, законодавчого закріплення цифрових прав людини, запровадження ризик-орієнтованого регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні, гарантування права на пояснення та оскарження автоматизованих рішень, посилення адміністративно-правового режиму захисту персональних даних і приватності, створення системи адміністративного аудиту цифрових рішень держави, удосконалення

адміністративної відповідальності за порушення цифрових прав, забезпечення цифрової стійкості правосуддя та розвиток цифрової правової освіти та технологічної компетентності.

Особливої наукової уваги заслуговує розділ 3, що присвячено шляхам вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, зокрема, розкрито проблеми захисту персональних даних у діяльності публічної адміністрації в Україні та напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, що, в цілому, свідчить про наукову новизну та концептуальну зрілість підходу дисертанта.

У цілому дисертація відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць на здобуття відповідного наукового ступеня, характеризується логічною структурою, обґрунтованістю висновків, належним рівнем наукової аргументації та значною практичною спрямованістю, у зв'язку з чим її автор заслуговує на присудження відповідного наукового ступеня.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи В. Нескороженого не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Подане на захист дисертаційне дослідження на тему «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» є ґрунтовною, самостійною та концептуально вибудованою науковою працею, у якій на основі комплексного аналізу теоретико-правових основ та змісту

адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини, визначено проблеми захисту персональних даних та сформовано новітні напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Отже, результати дисертаційного дослідження В. Нескороженого, які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як діалектичний, класифікації, формально-юридичний, організаційно-правовий, структурно-функціональний, узагальнення, системний підхід, аналізу та синтезу, теоретико-прогностичний.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку наукових підходів до розуміння змісту та механізмів адміністративного захисту прав людини в цифровому середовищі; правозастосовній сфері – для вдосконалення уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації, адвокатами та суб'єктами громадянського суспільства практики захисту прав людини в цифровому просторі; освітньому процесі – під час підготовки навчальних матеріалів, лекцій та семінарських занять для дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права».

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація В. Нескороженого викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, вступ, три розділи, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, у яких висвітлено основні результати дослідження.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, схарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» складається з трьох підрозділів, та розкриває сучасне розуміння захисту прав людини як об'єкту адміністративно-правового забезпечення. Також у розділі визначено цифровізацію як чинник трансформації адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини. Вдало проаналізовано нормативне забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Розділ 2 «Зміст адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» складається з чотирьох підрозділів, та визначає систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, адміністративно-правовий інструментарій забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні. Також у розділі розкрито цифровізацію адміністративних послуг як

форму реалізації прав людини та адміністративні процедури забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» складається з двох підрозділів, та виділяє проблеми захисту персональних даних у діяльності публічної адміністрації в Україні та формує напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано висновки, у яких на основі комплексного аналізу теоретико-правових основ та змісту адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини, визначено проблеми захисту персональних даних та сформовано новітні напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Список використаних джерел охоплює 170 найменувань на 19 сторінках. Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – визначити зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні та сформулювати пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» можуть бути рекомендовані для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямком.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. У науковій новизні висновок щодо значення міжнародних актів у трансформації захисту прав людини в умовах цифровізації сформовано загалом коректно, однак не враховує різну юридичну природу міжнародних документів. Зокрема, доцільно було б розмежувати обов'язкові міжнародно-правові акти та документи рекомендаційного («м'якого») права, адже їх вплив на національне адміністративне законодавство, механізми імплементації та юридичні наслідки істотно відрізняються.

2. Підрозділ 1.2 «Цифровізація як чинник трансформації адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини» та підрозділ 2.3 «Цифровізація адміністративних послуг як форма реалізації прав людини» є досить суміжними за предметом дослідження – цифровізацією, що дещо порушує загальну логіку дослідження.

3. Не досить зрозумілим залишилася позиція автора щодо виділення в окремий підрозділ 3.1 саме захисту персональних даних, а не кіберзахисту в цілому.

4. У науковій новизні автором сформовано функціональну роль адвокатів як суб'єктів адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні. При цьому, виникає логічне запитання – чому саме роль адвокатів виділено як функціональних суб'єктів?

5. Оскільки автор дуже вдало сформував підрозділ 3.2 щодо напрямків вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, результати дослідження слід було б впровадити у законотворчу діяльність.

Слід відмітити, що вказані зауваження і побажання є рекомендаційними і в цілому не позначаються на позитивній оцінці дисертації, оскільки спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Нескороженого Володимира Івановича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною у визначенні найбільш перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам МОН України, а її автор – Нескорожений Володимир Іванович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

**професор кафедри публічного управління, адміністрування та права
Національного Університету**

**«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
доктор юридичних наук, професор**

Віталій ОКСІНЬ

